

BARBARA MICHALIK-RUSSEK

STOWARZYSZENIE "OPIEKA POLSKA NAD RODAKAMI NA OBCZYŻNIE" W LATACH 1926-1939

WSTĘP

Celem artykułu jest przedstawienie zarysu działalności jednego ze stowarzyszeń społecznych, zajmujących się opieką nad emigrantami polskimi w jak najszerszym tego słowa znaczeniu, działającego w latach 1926-1939. Była to organizacja o zasięgu niemal ogólnopolskim w sensie organizacyjnym, ale jej działalność objęła wiele krajów, fo których docierała emigracja polska - zarówno czasowa, jak też stała. Praca jej - na rzecz wychodźców i wśród nich - przedstawiona będzie na szerokim tle ówczesnych potrzeb i wykazać powinna przydatność tego rodzaju instytucji społecznych w uzupełnianiu pracy władz emigracyjnych oraz utrzymywaniu więzi z emigrantami w kraju ich pobytu.

STAN BADAŃ

W związku z brakiem dokładnych opracowań dotyczących społecznej opieki nad emigracją¹, praca powstała głównie w oparciu o materiały archiwalne, prasę i publicystykę tego okresu. Wykorzystane w niej archiwalia znajdują się w dużej mierze w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, w zespołach Opieki Polskiej nad Rodakami na Obczyźnie, Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Światopoli. Równie ważny jest zespół Opieki Polskiej w Archiwum Archidiecezji w Poznaniu². Materiały tam zgromadzone pozwalają na dość szczegółową rekonstrukcję działalności Opieki Polskiej. Akta MSZ, polskich placówek dyplomatycznych, druki i sprawozdania z posiedzeń Sejmu i Senatu okazały się przydatne w przedstawieniu zasięgu działania towarzystwa i stosunku władz centralnych do tego rodzaju inicjatyw społecznych. Odpowiedź na wiele pytań utrudnia brak akt Urzędu Emigracyjnego i znikoma ich liczba w zespole Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej. Wykorzystane zostały też akta kilku archiwów wojewódzkich³. Ważną rolę odegrała

¹ Zob. E. K o ł o d z i e j. *Wychodźstwo zarobkowe w Polsce w latach 1918-1939. Studia nad polityką emigracyjną II Rzeczypospolitej*. Warszawa 1977, maszynopis; J. K o z ł o w s k i. *Wielkopolska a wychodźstwo zarobkowe i Polonia*. W: *Polska myśl zachodnia w Poznaniu i Wielkopolsce: jej rozwój i realizacja w wiekach XIX i XX*. red. A. K w i l e c k i. Poznań 1980, s. 298-338.

² Zespół jeszcze nie opracowany.

³ Głównie akta Państwowych Archiwów Wojewódzkich w Poznaniu i Krakowie.

publicystyka tego okresu - głównie informatory, kalendarze, przewodniki emigracyjne, oraz ówczesna prasa poświęcona problemom emigracji, a ukazująca się w Polsce oraz dokumenty osobiste (zwłaszcza listy emigrantów kierowane do "Opieki Polskiej").

CELE STOWARZYSZENIA ORAZ JEGO STRUKTURA ORGANIZACYJNA

1. Cele stowarzyszenia

"Opieka Polska nad Rodakami na Obczyźnie" powstała w marcu 1926 r. z inicjatywy działaczek katolickich organizacji społecznych działających w Warszawie, głównie dla niesienia pomocy moralnej emigrantom⁴. Sformułowany w tym samym roku statut poszerzył te zadania. Art. 7 tego statutu tak określał cele tej organizacji:

Zadaniem stowarzyszenia jest udzielanie opieki wyjeżdżającym z kraju i przebywającym na obczyźnie rodakom oraz utrzymywanie z nimi łączności duchowej i kulturalnej, opartej na wspólnych tradycjach katolickich i narodowych.

Charakter katolicki został podkreślony przez wprowadzenie w r. 1929 postanowienia, iż protektorem stowarzyszenia jest każdorazowy Prymas Polski, którego delegat posiada na zebraniach Zarządu Głównego, Zjazdach Okręgowych i Walnym Zjeździe decydujący głos w sprawach związanych z opieką moralną i religijną⁵.

2. Struktura terenowa i organizacyjna stowarzyszenia.

Teren działania stowarzyszenia obejmować miał "cały obszar Rzeczypospolitej Polskiej oraz kraje i miejscowości, znajdujące się poza granicami Państwa, w których przebywają Polacy, z zachowaniem praw i przepisów o stowarzyszeniach, obowiązujących w danym kraju"⁶. W kraju organizacja ta pracowała w oparciu o oddziały terenowe, podlegające Zarządom Okręgowym (Zachodniemu w Poznaniu, Środkowemu w Warszawie oraz Południowemu z siedzibą we Lwowie), a te Zarządowi Głównemu w Warszawie⁷. Nie zostały powołane żadne oddziały na terenach zagranicznych⁸. W roku 1935 centrala - na osobiste życzenie ówczesnego Prymasa Polski, kardynała Augusta Hłonda - przeniesiona

⁴ Archiwum Archidiecezji Poznańskiej O.P. 91. Na to zebranie, odbyte w dniu 29 III 1926 r. zaproszone zostały następujące stowarzyszenia: Związek Czciwielek Serca Jezusowego, Towarzystwo Miłośników Muzyki Liturgicznej, Koło Kuźniaczek, Katolicki Związek Kobiet, Sodaliczka Pań, Sodaliczka Nauczycielek, Zjednoczenie Jazłowieckie, Towarzystwo Ochrony Kobiet, Towarzystwo Pań św. Wincentego a Paulo, Chrześcijańskie Stowarzyszenie Młodych Kobiet oraz Polska Macierz Szkolna.

⁵ Statut Stowarzyszenia "Opieka Polska nad Rodakami na Obczyźnie". Warszawa 1929, art. 7.

⁶ Tamże, art. 4.

⁷ Na początku lat 30 stowarzyszenie posiadało około 60 oddziałów, w tym znaczna ich większość powstała w okręgu zachodnim.

⁸ Do wykonywania poszczególnych działów na terenach zagranicznych Zarząd Główny powołał specjalne sekcje.

została do Poznania i od tego czasu - mimo, iż dotychczasowa struktura została zachowana - stowarzyszenie działa przede wszystkim w okręgu zachodnim, pozostałe dwa okręgi odgrywają zaś drugorzędą rolę. Członkiem czynnym stowarzyszenia mógł zostać każdy "Polak, katolik bez różnicy płci, przyjęty przez Zarząd Główny, Zarząd Okręgu lub oddziału"⁹ płacący roczne składki. Członkami mogły zostać także osoby prawne.

3. Władze i wybitni działacze "Opieki Polskiej".

Zarząd Główny stowarzyszenia składał się z 21 członków wybieranych na okres 3 lat przez Walne Zebranie delegatów. W skład jego wchodziło liczne grono znawców problemu emigracji i wybitnych działaczy społecznych, a także senatorowie, posłowie i znane osobistości życia społecznego, m.in. prof. Józef Siemiradzki, prof. Ludwik Kulczycki, prof. Kazimierz Żurawski, Stanisław Gawroński, Maria Biskupska, senatorka Irena ks. Puzynianka, senator Zdzisław hr. Lubomirski, wojewoda poznański z lat dwudziestych Adolf hr. Bniński. Niewątpliwie, ludzie ci przyczynili się do spopularyzowania tego stowarzyszenia w kraju i do jego rozwoju. Nie sposób także pominąć Prymasa Polski Augusta Hlonda, dzięki któremu "Opieka Polska" z powodzeniem mogła nawiązać kontakt z terenami zagranicznymi i zyskać tu akceptację.

"Opieka Polska" powołana została jako stowarzyszenie humanitarne, o celach niezarobkowych. Toteż jego fundusz tworzony był głównie ze składek rocznych, jakie wpłacali jego członkowie, oraz z dobrowolnych ofiar, darowizn, legatów z zachowaniem ich przeznaczenia. Do roku 1932 towarzystwo otrzymywało także rocznie subwencje z Urzędu Emigracyjnego, zmniejszające się w latach kryzysu w zastraszającym tempie. Subwencje rządowe utrzymywały się na tym samym poziomie do roku 1935¹⁰. Po przeniesieniu siedziby do Poznania, instytucja ta subwencjonowana była tylko przez Urząd Wojewódzki i instytucje społeczne miasta Poznania. Ten brak stałych podstaw finansowych zmuszał towarzystwo do podejmowania się organizacji różnego rodzaju imprez dochodowych, połączonych zazwyczaj z akcją propagandową na rzecz towarzystwa. Finanse jego determinowały możliwości pracy opiekuńczej i zasięg oddziaływania.

⁹ Statut... art. 10 pkt. c.

¹⁰ Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Poznaniu, Opieka Polska 6, s. 2-15. Subwencje Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej w latach 1930-35 wyniosły: 1929/30 - 46 730 zł., 1930/31 - 32 000 zł., 1931/32 - 16 300 zł., 1932/33 - 9 400 zł., 1933/34 - 9 600 zł., 1934/35 - 10 055 zł.

KIERUNKI DZIAŁANIA "OPIEKI POLSKIEJ"

1. Współdziałanie "Opieki Polskiej" z organami władzy państwowej

Wspomniano już we wstępie, że działalność organizacji opiekuńczych nad emigrantami pełniła rolę uzupełniającą w stosunku do pełnionej przez Urząd Emigracyjny i jego ekspozytury, a od roku 1932 Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Ich zadaniem było dotarcie do indywidualnego wychodźcy i udzielenie mu w danej chwili pomocy. Tak określona rola determinowała działalność tych stowarzyszeń, w tym i "Opieki Polskiej". Za zezwoleniem Urzędu Emigracyjnego "Opieka Polska" prowadziła sieć biur informacyjnych i pomocy emigrantom. Zajmowała się też korespondencją z konsulatami polskimi, zwłaszcza we Francji, zwracając im niejednokrotnie uwagę na nieprawidłowości w wywiązywaniu się z umów drugiej strony. Współpraca z organami administracji państwowej niższych szczebli układała się zazwyczaj dobrze. Niejednokrotnie starostowie i członkowie władz wojewódzkich wchodziłi w skład władz "Opieki Polskiej". Ułatwiała to znacznie działanie wśród potencjalnych wychodźców, w poszczególnych regionach kraju.

2. Współpraca z towarzystwami opieki nad emigracją w kraju.

Aby osiągnąć większe efekty działania, konieczna była niekiedy konsolidacja wszystkich sił lub przynajmniej części organizacji opiekuńczych. Tak było np. przy przyjmowaniu wycieczek polskich z zagranicy¹¹, prowadzeniu schronisk dla emigrantów, czy szerokiej akcji pomocy reemigrantom na początku lat trzydziestych. Najbardziej dojrzałą formę współpracy osiągnięto we Lwowie, powołując w lutym 1928 roku Związek Społecznych Organizacji Opieki nad Emigrantami, w skład którego weszły tamtejsze oddziały Polskiego Towarzystwa Emigracyjnego, "Opieki Polskiej" oraz Żydowskie Centralne Towarzystwo Emigracyjne i Ukraińskie Towarzystwo Opieki nad Emigrantami. W Domu Emigracyjnym, oddanym do użytku w 1931 r., dla wszystkich stowarzyszeń opiekuńczych tego miasta, Związek prowadził z powodzeniem hotel, kuchnię, jadalnię, żłobek i dziecieniec dla emigrantów i ich dzieci¹². Efekty działania tego Związku w porównaniu z działalnością "Opieki Polskiej" oraz innych stowarzyszeń w różnych regionach kraju dowodzą roli, jaką odegrała tego rodzaju współpraca w niesieniu skutecznej pomocy emigrantom.

Do przygotowań I Zjazdu Polaków z Zagranicy "Opieka Polska" jako stowarzyszenie nie została zaproszona. W skład Komitetu Zjazdowego weszły jednak osoby będące jej

¹¹ W roku 1930 powstał Główny Komitet Przyjęcia Polaków z Zagranicy, w roku 1935 zmieniony w sekcję przyjęć Polaków przy Światowym Związku Polaków z Zagranicy.

¹² "Emigrant Polski" 1930, nr 9-10, s. 46-47.

członkami¹³. Współpraca z powołaną na tym Zjeździe Radą Organizacyjną Polaków z Zagranicy była dość ścisła, choć "Opieka Polska" odniosła się z dużym dystansem do podziału kompetencji między towarzystwa opieki nad emigrantami zaproponowanym przez Delegację Porozumiewawczą Polskich Organizacji Emigracyjno-Kolonialnych i Mniejszościowych¹⁴. Inaczej układały się stosunki ze Światowym Związkiem Polaków z Zagranicy - można je nazwać tylko formalnymi.

3. Współpraca z organizacjami polonijnymi i niezrzeszonymi grupami emigrantów w kraju ich pobytu.

Współpracę taką na terenach zagranicznych przewidywał statut. Do roku 1934, do momentu powołania Światowego Związku Polaków z Zagranicy, nawiązanie kontaktu z organizacjami polonijnymi - zwłaszcza w krajach europejskich - nie nastręczało wielu trudności¹⁵. Korespondencja z nimi dowodzi, że "Opieka Polska" często udzielała pomocy tym stowarzyszeniom, lecz głównie kulturalnej, oświatowej i religijnej (wysyłanie książek, modlitewników i in.). Światopól częściowo przerwał tę współpracę wychodząc z założenia, że powoduje to "dwutorowość pracy nad Polakami zagranicą"¹⁶. Bardziej ożywiony kontakt istniał między stowarzyszeniem a poszczególnymi emigrantami. Listy do "Opieki Polskiej" napływały z różnych stron świata. Największa ich liczba pochodziła z Francji - od zakonnic polskich prowadzących ochronki, nauczycieli polskich, księży, polskich pracowników przebywających na farmach, a także od młodzieży szkolnej. Analiza tej korespondencji wykazała powinna przydatność tej organizacji dla zaspokojenia - choć w niewielkim stopniu - najniezbędniejszych potrzeb religijnych i kulturalnych emigranta.

FORMY PRACY "OPIEKI POLSKIEJ"

1. Działalność informacyjna i propagandowa

Dla prowadzenia akcji informacyjnej, od r. 1928 organizowano, za zezwoleniem Urzędu Emigracyjnego, biura informacyjne i pomocy emigrantom. W roku 1930 "Opieka Polska" posiadała ich 6: we Lwowie, Tarnopolu, Krakowie, Wilnie, Poznaniu i Radomiu. W latach późniejszych, w związku ze znacznym obniżeniem się liczby wyjeżdżających,

¹³ W skład komitetu organizacyjnego powołani zostali: Zdzisław Lubomirski, Irena Puzynianka, Józef Stemler.

¹⁴ Archiwum Archidiecezji w Poznaniu, O.P. 28. Protokoły posiedzeń stałej Delegacji Porozumiewawczej Polskich Organizacji Emigracyjnych, Kolonialnych i Mniejszościowych.

¹⁵ "Opieka Polska" nawiązywała kontakty przede wszystkim z organizacjami o charakterze katolickim, choć nigdy nie odmawiała innym swojej pomocy.

¹⁶ AAN MSZ 10360. List Wydziału Konsularnego do prezesa Helczyńskiego z dnia 29 III 1937 r.

trudnościami finansowymi związanymi z ich utrzymaniem (konieczność zatrudnienia wykwalifikowanego pracownika), a także utworzeniem Syndykatu Emigracyjnego, który miał zająć się sprawami informacji dla emigrantów, do zakresu pracy tych biur należało: dostarczanie emigrantom wszelkich informacji w sprawach emigracji do wszystkich krajów, informowanie o formalnościach wymaganych przez władze polskie, państwa obce lub przedsiębiorstwa przewozowe, pisanie podań, pośrednictwo w odbiorze dokumentów potrzebnych do wyjazdu, interwencje w urzędach, konsulatach, przedsiębiorstwach przewozowych wskutek reklamacji emigranta, a czasem też udzielanie zapomóg. Udzielanie porad i informacji odbywało się tylko na podstawie materiałów pochodzących ze źródła urzędowego lub urzędowo potwierdzonego¹⁷. Liczba udzielonych informacji w potwierdzonego. Liczba udzielonych informacji w tych biurach, zwłaszcza we Lwowie i Tarnopolu dowodzi, że cieszyły się one dość dużą popularnością¹⁸. Rolę informatora pełnił też "Emigrant Polski" - pismo popularne, wydawane w latach 1928-1932 przez "Opiekę Polską" wspólnie z Towarzystwem Opieki Kulturalnej nad Polakami zamieszkałymi zagranicą im. A. Mickiewicza we Lwowie.

Akcja propagandowa towarzystwa realizowała dwa cele: pierwszy - popularyzowanie idei "Opieki Polskiej", a tym samym przysparzanie jej nowych członków i sympatyków, gotowych poprzeć akcje zbiórkowe materiałów i książek dla Polaków z zagranicy; drugi - zainteresowanie dla spraw emigracyjnych społeczeństwa polskiego. Przeprowadzana była przy pomocy prasy, radia, wykładów, reklamy kinowej i wreszcie agitacji osobistej. Szczególnie dużo miejsca poświęcały "Opiece Polskiej" na swych łamach "Dziennik Poznański" i "Kurier Poznański". Począwszy od roku 1929, rokrocznie organizowano na terenie kraju, pod protektoratem Prymasa Polski Augusta Hłonda, "Dzień Opieki Polskiej". Była to okazja do prowadzenia wzmoczonej propagandy zagadnień emigracyjnych oraz kwesty publicznej, której efekty stanowić miały podstawy finansowe dla organizowanej co roku "Gwiazdki" dla Polaków zagranicą¹⁹. W latach trzydziestych akcja ta znana była szeroko na terenie województwa poznańskiego, gdzie wybitną rolę odegrał w niej kler i ugrupowania katolickie²⁰.

¹⁷ *Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 23 XII 1927 r. w sprawie wykonania Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o emigracji*. "Dziennik Ustaw" 1928 r., nr 6, poz. 37, par. 30.

¹⁸ Archiwum Archidiecezji w Poznaniu O.P. 41, np. w roku 1930 zgłosiło się do tego biura 7460 emigrantów.

¹⁹ Np. w ostatnich 3 latach przed wybuchem II wojny światowej zebrano na kwestach: w roku 1936 - 8 380, 68 zł., w roku 1937 - 4 218, 43 zł., a w roku 1938 - 11 246, 80 zł. *Ź r ó d ł o: Sprawozdania Stowarzyszenia "Opieka Polska nad Rodakami na Obczyźnie" za lata 1936/7 - 1938/9.*

²⁰ "Poleca się wielobnym księżom proboszczom, by brali udział w organizowaniu tego obchodu i by z tej okazji w niedzielę 4 XI urządzili nabożeństwa na intencję wyproszenia rodakom na obczyźnie opieki Bożej i wytrwania w wierze" - ks. Kardynał Prymas Polski A. H ł o n d. *Dzień Opieki Polskiej nad Rodakami na Obczyźnie*, "Miesięcznik Kościelny" 1934 r., nr 10, s. 306.

2. Działalność wydawnicza "Opieki Polskiej"

Z akcją informacyjną i propagandową nierozzerwalnie związana była działalność wydawnicza towarzystwa. Nie była ona imponująca - ciągle kłopoty finansowe nie pozwalały stowarzyszeniu na własną politykę wydawniczą. Od 1928 r. "Opieka Polska" wydawała 2 czasopisma - "Wieści z Polski" oraz "Emigrant Polski", wspomniany już wyżej. "Wieści z Polski" były miesięcznikiem, przeznaczonym głównie dla Polaków z zagranicy, a mającym na celu "utrzymanie łączności duchowej i kulturalnej wychodźstwa polskiego z ojczyzną oraz informowanie Rodaków naszych o wszelkich przejawach życia Polski oraz zapoznawanie z dorobkiem kultury polskiej z lat ostatnich"²¹. Pismo to rozsyłane było przeważnie bezpłatnie do polskich konsulatów oraz organizacji polskich zagranicą. Istotnym dla niesienia pomocy religijnej i kulturalnej było wydawanie modlitewnika dla młodzieży polskiej na obczyźnie "Nowy Oltarzyk" oraz śpiewnika "Pieśni polskie" (nuty i słowa)²².

3. Działalność kulturalno-oświatowa "Opieki Polskiej"

Działalność kulturalno-oświatowa skierowana była na tereny zagraniczne. Napływające z różnych placówek duszpasterskich, bibliotek stowarzyszeniowych i szkolnych prośby i konkretne zamówienia na różnorodny materiał oświatowy, "Opieka Polska" starała się zaspokoić w miarę swoich możliwości. Szczególną uwagę przy wysyłkach zwracano na materiały o treści religijnej - katechizmy, książeczki do I Komunii św., itd. Znaczna część tego materiału pochodziła z darowizn drukarni, księgarń i osób prywatnych²³. O rozmiarach tej akcji świadczą choćby tylko zupełnie wyrwykowe dane np. na przełomie roku 1928/1929 wysłano zagranicę 8 200 książek i 1 404 obrazy ; 1936/1937 wysłano już 23 772 książki, 70 353 czasopism oraz 76 237 innych pomocy oświatowych²⁴. Szczególną okazją do wysyłki zebranego materiału była coroczna gwiazdka, do której "Opieka Polska" przygotowywała się bardzo starannie. Do wszystkich ognisk życia polskiego na obczyźnie, jakie "Opieka Polska" posiadała w swej ewidencji wysyłano wówczas, oprócz książek i czasopism, życzenia świąteczne z dedykacją Prymasa Polski oraz opłatki²⁵. Wydaje się,

²¹ Archiwum Archidiecezji w Poznaniu O.P. 4, List redakcji "Wieści z Polski" z 7 V 1929 r. do Księgarni Wydawniczej p.f. Hoesick.

²² AAN MSZ 10271, *Sprawozdanie z działalności Stowarzyszenia "Opieka Polska nad Rodakami na Obczyźnie" za czas od 1 IV 1928 do 1 IV 1929, /maszynopis/.*

²³ Systematyczne darowizny także składały: drukarnia i księgarnia św. Wojciecha w Poznaniu, Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie oraz Wydawnictwa Zgromadzeń Zakonnych z całego kraju.

²⁴ AAN MSZ 10271, *Sprawozdanie z działalności Stowarzyszenia "Opieka Polska nad Rodakami na Obczyźnie", /maszynopis/.*

²⁵ W ostatnich trzech latach przed wybuchem II wojny światowej "Opieka Polska" wysłała do 51 krajów: w roku 1936 - 3 052 przesyłki, w roku 1937 - 3 707 przesyłek, w roku 1938 - 4 315 przesyłek. Ź r ó d ł o: *Sprawozdanie z działalności...*

że wartość darów oświatowych dla Polaków z zagranicy była bardzo różna; obok wartościowych, klasycznych pozycji literatury polskiej lub czasopism, wiele było nic nie znaczących, wręcz bezwartościowych.

4. Opieka nad emigrantami i reemigrantami w podróży

Obok pomocy w zakresie informacji dla emigrantów, istniała od r. 1931 sekcja opieki nad emigrantami i reemigrantami, której wzmożona aktywność przypadła na okres wielkiego exodusu Polaków z Francji. Jej celem było niesienie pomocy w podróży i ewntualne wsparcie materialne. Miejscem pracy sekcji były stacje zborne w Poznaniu i Zbąszyniu, gdzie w dni przyjazdu lub odjazdu pociągu emigracyjnego pełniono stałe dyżury. Dla wyjeżdżających "Opieka Polska" miała zawsze jakieś pożegnalne upominki - czasopisma, obrazki, cukierki dla dzieci. Przyjeżdżającym zaś - niekiedy bez środków finansowych i czasem głodnym - zapewniano bezpłatne dożywianie, pomoc sanitarną, pomoc w zakupie biletu na dalszą podróż, w koniecznym przypadku nocleg. Akcje te prowadzone były we współpracy ze stowarzyszeniami katolickimi i korporacjami akademickimi. Podobną rolę odgrywał powołany w r. 1931 oddział w Gdyni. Jego działalność skupiała się wokół otaczania opieką samotnych kobiet, wyjeżdżających bądź powracających do kraju. Istniejąca w Warszawie sekcja opieki nad reemigrantami oprócz opieki na dworcu zapewniała natomiast nocleg w specjalnie dla nich urządzonej gospodzie, pomoc żywnościową oraz pomoc w znalezieniu pracy.

INNE FORMY PRACY "OPIEKI POLSKIEJ"

a/ opieka nad młodzieżą studiującą w kraju - umieszczanie jej w bursach lub na prywatnych kwaterach, zdobywanie dla niej stypendium, kontrolowanie postępów w nauce, niekiedy pomoc finansowa;

b/ pośrednictwo w nawiązywaniu kontaktów między szkołami w kraju a młodzieżą polską zagranicą;

c/ akcja wakacyjna na rzecz kleryków i studentów z zagranicy - umieszczanie ich na plebaniach i u katolickich rodzin ziemiańskich dla przyswojenia języka ojczystego i poznania polskiej kultury;

d/ przyjmowanie wycieczek Polaków z zagranicy.

Dokonana tu analiza działalności Stowarzyszenia "Opieka Polska nad Rodakami na Obczyźnie" miała wykazać, na ile było ono potrzebne (lub nie) dla utrzymania polskości zagranicą.

ASSOCIATION "POLAND'S CARE FOR POLES IN EXILE 1926-1939

S u m m a r y

This article presents a full picture of the activity of the association entitled *Opieka Polska nad Rodakami na Obczyźnie (Poland's Care for its Natives in Exile) in the years 1926-39*. In agreement with its title, the organization occupied itself with the care of Polish emigrants in the fullest sense of the word. Its activity spread out to many countries to which Polish emigrants had gone. The doings of the organization are presented against a wide background of emigrant needs. The article among other things speaks of the exceptional activists of the organization which had a membership reaching to nearly all of Poland.

The article explains the financial basis of the organization's activity, the directions and forms of its work and also its cultural and educational activity.

Translated by Rev. Franciszek Bednar